

**KOGNITIV FUNKSIYALARNING IDROK, XOTIRA, O'RGANISH,
DIQQAT, QAROR QABUL QILISH VA TILLARNI O'RGANISHDAGI ROLI**

Ruzmetova Zilola Dilmuradovna

Ma'mun Universiteti “Roman-German” kafedrası o'qituvchi

zilola.ruzmetova111@gmail.com

ORCID 0009-0000-5969-3946

Sifatli ta'lim va o'qituvchining hayotiy faoliyati bugungi kunda ta'limning barqaror rivojlanishi uchun kelajakka investitsiya qilinishi kerak bo'lgan inson resurslaridir. Ta'limning barqaror rivojlanishi shartlaridan biri ta'lim sifatidir (Xart, 1997). O'quvchilarning kognitiv faolligi ularning o'rganish istagi, shuningdek, o'qituvchining kasbiy mahorati va o'quvchilarni yangi narsalarni o'rganishga undash qobiliyati bilan belgilanadi. O'qituvchilarning pedagogik va uslubiy malakasi yuqori bo'lishiga qaramay, o'quvchilarning bilimlarni sifatli o'zlashtirish muammosi dolzarbligicha qolmoqda.

Kognitiv psixologiya ma'lumotni qayta ishlash, diqqat, tildan foydalanish, xotira, idrok etish, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish va fikrlash kabi individual darajadagi aqliy jarayonlarni o'rganish sifatida belgilanadi (Gerrig va Zimbardo 2002). Kognitiv funktsiya keng atama bo'lib, bilimlarni o'zlashtirish, ma'lumotlarni manipulyatsiya qilish va fikr yuritish bilan bog'liq aqliy jarayonlarni anglatadi. Kognitiv funktsiyalarga idrok, xotira, o'rganish, diqqat, qaror qabul qilish va til qobiliyatlari kiradi. Axborotni to'g'ri qayta ishlashga uchta omil ta'sir qiladi. Birinchisi, vaqt: stress va qayta ishlashga muhtoj bo'lgan yuqori darajadagi ma'lumotlar diqqat va aniqlikni zaiflashtiradi (Hastie, 1981). Ikkinchidan, qobiliyat: shaxslar mos kelmaydigan ma'lumotlarni qayta ishlash uchun aqliy qobiliyatni talab qiladi (Fiske, Kinder va Larter 1983). Uchinchidan, motivatsiya: status-kvoni saqlab qolishdan ko'ra aniqlikka bo'lgan individual imtiyozlar turli xil xatti-harakatlar natijalariga olib keladi (Kroker va boshq. 1984).

Inson faoliyatining barcha turlari va har qanday mehnat kishidan mustahkam irodani talab qiladi. Iroda mehnat faoliyati davomida shakllanadi va rivojlanib boradi. Irodaning ongdagi faoliyati harakat maqsadini belgilashda, maqsadga erishish vositalari va yo'l-yo'riqlarini oldindan aniqlab, ma'lum qarorga kelishda hamda bu

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Issue 7. July 2024

qarorni ijro etishda namoyon bo‘ladi. Inson irodasining qay darajada rivojlanganligi maqsadni qanday ro‘yobga chiqarishida ko‘rinadi. Irodaviy harakat jarayonlarida kishi ichki va tashqi to‘siqlarga duch keladi. Ichki to‘siqlar kishining o‘ziga, uning ichki mayllariga xos holat. Kishining ichki mayllarini yenga olishi, o‘zini boshqarish va o‘z ustidan hukmronlik qila bilish layoqati ichki iroda, deb ataladi. Tashqi to‘siqlar tevarakatrofdagi voqelikda uchraydi. Kishining ana shunday tashqi to‘siqlarni yenga olish layoqati tashqi iroda, deb ataladi. Irodaviy faoliyatda tashqi to‘siqlarni yengish (tashqi iroda) ichki to‘siqlar (ichki iroda) ni yengish bilan uzviy bog‘liq.

Aytishimiz mumkinki, talabalarning kognitiv faolligi o‘qituvchining kasbiy faoliyati motivatsiyasi tarkibidagi motivlar ierarxiyasi (Heckhausen & Heckhausen, 2010) va uning shaxsiyat turini shakllantiradigan individual psixologik o‘ziga xosliklari bilan belgilanadi. N.Obozov (1997) tomonidan ishlab chiqilgan shaxsning uch komponentli tuzilishi insonning xulq-atvorining o‘ziga xos xususiyatlarini va uning shaxs tipini aniqlash imkonini beradi: hissiy-kommunikativ, tartibga soluvchi ishbilarmonlik va intellektual-kognitiv.

Barqaror rivojlanish - bu insonning hayotiy faoliyati uchun sifat asosini tashkil etuvchi o‘zini o‘zi ta‘minlaydigan va uzluksiz rivojlanishdir. Insonning hayotiy faoliyati sifati uning meta-ehtiyojlarini qondirish bilan bog‘liq. Barqaror rivojlanish shaxsiy va kasbiy o‘zish ehtiyojlarini qondirishga, shuningdek, insonning ichki salohiyati va qobiliyatlarini ro‘yobga chiqarishga yordam beradi. Insonning sifatli hayotiy faoliyati uchun zarur bo‘lgan barqaror rivojlanish resurslardan foydalanish va saqlashga, ya‘ni shaxsning ichki salohiyatini va uning o‘ziga xos tabiatini saqlashga asoslanadi (Corcoran & Wals, 1999). Shunday ekan, ta‘limga investitsiyalar barqaror rivojlanish ko‘rsatkichidir.

Koks S. buyuk odamlar nafaqat yutuqlari, balki shaxsiy xususiyatlari bilan ham mashhur bo‘lganligini aniqladi. Olim uchta xususiyatga e‘tibor qaratdi: motivlar va sa‘y-harakatlarning barqarorligi, o‘z qobiliyatiga ishonch, xarakterning mustahkamligi (A. Kurt Xeller, 2002).

Samarali pedagogik yordamni tashkil qilish uchun individual ta‘lim yo‘nalishlarini ishlab chiqish kerak. O‘tkazilgan tadqiqot asosida individual yo‘nalishlarni loyihalash va amalga oshirish orqali talabalarga hamrohlik qilish bo‘yicha eksperimental ishlardan so‘ng, shaxsiy fazilatlar (maqsadlilik va iroda) rivojlanishining ijobiy dinamikasi haqida aytishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A. Kurt Xeller va boshqalar. (tahrir). Iqtidor va iste'dod bo'yicha xalqaro qo'llanma, 2. ed. (Rev. repr.). Amsterdam [va hokazo], Elsevier, XV, 11 (2002).
2. Fiske, S.T., Kinder, D.R., & Larter, WM. The novice and the expert: Knowledge-based strategies in political cognition, (1983).
3. R. Hastie, Schematic principles in human memory, (1981).
4. Heckhausen, J., Heckhausen, H., Motivation und Handeln: Einführung und Überblick, (2010).
5. P.B. Korkoran, Aryen E.J. Wals, Oliy ta'lim va barqarorlik muammosi. Muammolar, va'da va amaliyot, (1999)
6. [SPORTCHI TALABALARDA KECHADIGAN RUHIY TUSHKUNLIK HOLATINI MUHIM JIHATLARINI O'RGANISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI](#)
7. AD Raximboy o'g'li - INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH ..., 2023
8. [CREATIVITY IS THE KEY OF PROBLEM SOLVING AND INNOVATION](#)
ZD Ruzmetova - Innovative Development in Educational Activities, 2024
9. ."TEMURBEKLAR MAKTABI" LARIDA INGLIZ TILI MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNING IJTIMOIIY KOMPETENTSIYASINI SHAKLLANTIRISH SB Shanazarovna-современное образование (Узбекистон).2021

Research Science and
Innovation House